

Autisme in het onderwijs

door Dr. Martine F. Delfos

Jongeren met autisme hebben niet alleen vakinhoudelijke problemen. Door hun grondige informatieverwerking, hun oog voor detail en hun moeite met het onderscheiden van hoofd- en bijzaken hebben ze vooral moeite in de omgang met mensen. Ze roepen makkelijk irritatie en onbegrip op en lopen het risico geïsoleerd te raken en depressief te worden.

Mensen met autisme komen in alle onderwijsvormen voor. Ze worden niet altijd herkend. Zeker jongeren met autisme die over een gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie beschikken worden niet altijd gesignaleerd. De mogelijkheden van jongeren met autismespectrumstoornissen worden onvoldoende benut. Belangrijk om bij stil te staan!

ASS

Er zijn verschillende vormen van autisme, bij elkaar autismespectrumstoornissen genoemd, ASS. De klassieke vorm waarbij er geen of nauwelijks taalontwikkeling bestaat, wordt ook wel de Kanner-vorm genoemd. Omdat autisme vaak samenging met een verstandelijke beperking dacht men dat deze met elkaar geassocieerd waren. Later bleek dat er veel meer mensen met autisme zijn die geen verstandelijke beperking hebben maar juist een gemiddelde of zelf bovengemiddelde intelligentie. Om verwarring te voorkomen, is voor deze groep de term syndroom van Asperger gekozen. Daarnaast zijn er verwante vormen, waarbij geen sprake is van het volledige beeld van autisme, maar van een aantal autistische kenmerken. Daarvoor wordt de naam voor de restcategorie bij stoornissen gebruikt: PDD-NOS. Deze laatste vorm heeft ervoor gezorgd dat er meer mensen met autistische kenmerken werden ontdekt, die moeite hadden met hun sociale functioneren. Hierdoor kunnen ook zij nu hulp krijgen. Een probleem daarbij is dat deze autistische kenmerken ook wijd verspreid zijn onder niet-autistische mensen, met name onder mannen, en daar zelfs gewaardeerde eigenschappen zijn. Ook is het zo dat autistisch gedrag kan ontstaan wanneer kinderen traumatische ervaringen meemaken. Dit betekent dat er ook een groep is die foutief de diagnose autisme kan krijgen. Men denkt wel eens dat dit geen probleem is omdat het kind wel hulp krijgt. Maar hulp krijgen voor iets wat je niet hebt, is niet prettig en kan zeker schaden. Zorg voor een goede diagnose, multidisciplinair gesteld, is belangrijk.

Moordend tempo

Autisme heeft de mens over de eeuwen heen altijd gefascineerd. Het is in wezen een stoornis van het menselijk zijn. Het raakt de mens in zijn fundament: de omgang met mensen, omdat de kern van autisme gaat om een gebrekkige sociale interactie. Een niet begrijpen wat mensen

beweegt en hoe met mensen om te gaan. Maar fascinatie en lesgeven kunnen op gespannen voet komen te staan. Hoe geef je die fascinerende jongere onderwijs dat aansluit bij zijn of haar mogelijkheden? Hoe zorg je voor een goed verlopende communicatie? Hoe zorg je dat je aan de eisen van het soms moordende tempo van de lesstof blijft voldoen?

Genenpatroon

Over autisme is veel bekend en toch is er nog zoveel onduidelijkheid over. Is het een ziekte, een stoornis, een aandoening, een afwijking of juist een variant van het menselijk zijn? Zelfs daarover is geen eenduidigheid. Het is in ieder geval geen ziekte, er is niet iets 'stuk' en het kan dus ook niet genezen. Autisme is erfelijk, aanwezig in het DNA; niet op één specifiek gen terug te voeren, maar op een genenpatroon. Erfelijk betekent overigens niet dat het uitsluitend van één ouder afkomstig is. Genen kunnen ook tot uitdrukking komen door de combinatie met elkaar en bij autisme is dat vermoedelijk het geval. Bij autisme is dus sprake van een ander genenpatroon, en over enige tijd zal autisme mogelijk ook via het genenpatroon vastgesteld kunnen worden.

Autisme is een variant van het menselijk zijn

Autisme wordt meestal als een 'stoornis', een 'aandoening' of een 'afwijking' beschouwd. Niet zo vreemd als je bedenkt dat er door autisme een aantal belangrijke problemen kunnen ontstaan. Maar de bodem van het verhaal is toch dat het een variant van het menselijk zijn is. Er is niet een plek in de hersenen aan te wijzen waar zichtbaar is dat er iets aan de hand is. De hersenen blijken namelijk bij autisme als geheel anders te werken.

Dat betekent dat we op school voor verrassingen komen te staan. Dan komt er een jongere met een autismespectrumstoornis (ASS) in de groep en vallen onze statistiekjes stuk. Het is anders. Maar hoe dan? Er zijn enorm veel dingen waar we als vanzelfsprekend vanuit

gaan en die dan plotseling niet meer gelden.

Een spectrum aan mentale leeftijden

Wat het omgaan met iemand met autisme extra ingewikkeld maakt, is dat ze niet over een egaal ontwikkelingspatroon beschikken. We zijn gewend dat iemand een min of meer harmonieus ontwikkelingsniveau heeft. Een verstandelijk beperkte is dat over de hele linie. Een gemiddeld intelligente jongere net zo goed. Maar iemand met autisme beschikt over een heel spectrum aan mentale leeftijden. Op vijftienjarige leeftijd kan hij vijftien zijn in biologisch opzicht en midden in de puberteit zitten, terwijl zijn sociaal-emotionele leeftijd qua hechting twee jaar is. Hij kan in de wiskundeles zijn leraar voorbij zijn en tegelijk geen schoolrijp gedrag vertonen. Dat is vooral waar we ons niet zo goed raad mee weten.

De informatieverwerking is heel grondig en precies bij mensen met autisme. Dat geeft, als je geduldig bent en luistert, erg boeiende en verrassende inzichten, maar het betekent ook dat we in de communicatie een tandje langzamer moeten. Bij autisme is sprake van een zich vertraagd ontwikkelend en een traag werkend socioschema. Het 'ik' geplaatst in de wereld is op sommige plaatsen onderontwikkeld. Het bijwerken van het socioschema is ook weinig geautomatiseerd, waardoor mensen met autisme zich steeds bewust moeten maken: Waar ben ik? Wat was ik ook alweer aan het doen? Wat moest ik ook alweer onthouden? Wat was zijn naam ook alweer? Ken ik dit gezicht? Vermoeiend, vandaar dat ze vaak rust zoeken en zich afsluiten.

Johan zit intensief te werken. De schoolbel gaat en hij reageert niet. De docent gaat naar hem toe en tikt hem zachtjes op de arm. Johan kijkt wat verdwaasd op. Even weet hij niet meer waar hij is en wat hij aan het doen was.

Dit voorbeeld is bij autisme leeftijdloos en veelvoorkomend. Autisme is lange tijd gezien als een stoornis waar weinig vooruitgang mee te boeken was. Langzamerhand verandert dit. De kunst is te ontdekken waar de inhaalslag gemaakt moet worden. Welke kinderlijke denkkaders bevinden zich in het denken van de jongere tussen volwassen kennis. Voor veel jongeren met autisme is het volslagen onduidelijk hoe ze hun huiswerk moeten aanpakken. Het verplicht worden iets te doen, stuit soms op enorme

weerstanden. Gedrag dat op kleinere schaal veel bij pubers voorkomt, maar bij jongeren met autisme een vreemde, oninvoelbare dimensie aanneemt. Het grote schoolgebouw blijft voor veel jongeren met autisme lange tijd iets waar ze verdwalen en na iedere vakantie kost het weer opnieuw moeite om letterlijk hun weg te vinden, laat staan figuurlijk.

Niet alleen de vormen van autisme verschillen enorm, al die jongeren met autisme zijn ook nog eens verschillende individuen. In eerste instantie lijkt het vaak onhaalbaar om goed met een jongere met autisme om te gaan. Een treffende ervaring, want dat is wat de jongere met autisme dagelijks meemaakt, namelijk dat het een onbegonnen werk lijkt met anderen om te gaan. Iedereen, zelfs je naaste familie, heeft problemen om je te begrijpen.

Vanuit het perspectief van iemand met autisme, vertonen mensen onbegrijpelijk gedrag. Vanuit dat onbegrip zijn ze vaak verbaasd, verdrietig en soms geschokt over hoe mensen tegen hen doen. Ze worden bang van alle verwachtingen die mensen blijkaar hebben en waar ze niet aan kunnen voldoen.

Toewijding

Kinderen en jongeren met autisme in het onderwijs hebben toewijding nodig. De toewijding die je een peuter geeft om hem de wereld uit te leggen en zijn of haar angst voor het onbekende te overwinnen. De docent wiskunde van Marc Fleisscher in de documentaire *l'am not stupid* maakt duidelijk wat die toewijding betekent. *Marc is goed in wiskunde. Daarbij heeft hij mijn hulp niet nodig, maar toch zie ik hem vier tot vijf keer zo vaak voor een extra gesprek dan mijn andere studenten. Je moet geduldig zijn. Het is mogelijk dat je geïrriteerd raakt over zijn vreemde, schijnbaar zinloze gedrag, maar toch is het belangrijk dat je beseft dat het in zijn aanleg zit en hij het niet kan helpen. We hebben bijvoorbeeld bij het wiskundeproefwerk de regel dat je je blaadjes samenvoegt met een klipje. Marc heeft geen zorgen over zijn proefwerk, geen vragen over de stof, maar hij is intens bezig met de grote zorg die het hem inboezemt of hij het klipje*

wel goed zal gebruiken en of de blaadjes wel bij elkaar zullen blijven.

Waar Marc mee kampt is angst, en die angst is gaan plakken op het klipje van de proefwerkblaadjes. Zeggen dat het onzin is helpt niet. Het zal de angst zelfs groter maken te beseffen dat de ander het wegwuift. De angst zal eerder in paniek omslaan dan dat hij verdwijnt. Angst is kenmerkend voor jongeren met autisme. Logisch, want sociale interactie is enorm belangrijk en die niet begrijpen doet je in allerlei problemen geraken. Het roept veel angst op.

Concreet zijn, duidelijk, tijd nemen, geduld hebben. Mensen met autisme hebben onthaasting nodig. Hen die tijd niet geven betekent dat ze in een spagaat terechtkomen die nog veel meer tijd gaat kosten. Zoeken naar wat ze denken en aanvullen, waar plotseling een onverwacht gemis aan kennis is. De ervaring leert dat de geïnvesteerde tijd volledig gerechtvaardigd blijkt aan het eind van het schooljaar.

Dr. Martine F. Delfos (www.mdelfos.nl) werkt al ruim 30 jaar als therapeut met als specialisaties het syndroom van Asperger, relatietherapie, anorexia en meervoudige traumatiek.

Maandag 3 november organiseert Congres Content in Driebergen een dagcongres over Autisme op school. Martine Delfos geeft in dit symposium uitleg wat autisme betekent voor de leerlingen zelf en hun omgeving. Op respectvolle en heldere wijze geeft ze een beeld van de kracht en de kwetsbaarheid van jongeren met een autistische stoornis. Hierbij geeft ze waardevolle tips voor het omgaan met de problematische kanten van het leven met autisme in school. Meer informatie of inschrijven kan via www.congres-content.nl

